

Antwoordenboekje & Leerdoelen

Economie

4 MAVO

PTA3

H7 & H8

***Nederland en het buitenland
Ontwikkelingslanden***

Leerdoelen Hoofdstuk 7

Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt uitleggen waarom de export belangrijk is voor ons.	2, 3, 4	1, 2	1
☐ Je kunt uitleggen waarom de import belangrijk is voor ons.	5, 6, 7	3, 4	2
☐ Je kunt uit de betalingsbalans opmaken of we daarop tekorten of overschotten hebben.	8	5	3
☐ Je kunt uitleggen hoe een verandering van de wisselkoers invloed heeft op de import en export.	9, 10	6	4
<p>▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 220.</p> <p>▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 222.</p>			
Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt uitleggen hoe landen voordeel hebben van handel met andere landen.	2, 3	7	5
☐ Je kunt vijf maatregelen noemen waarmee landen hun eigen economie kunnen beschermen.	4, 5, 6	8, 9	6
☐ Je weet wat vrijhandel betekent.	7, 8	10	7
☐ Je kunt uitleggen wat de rol van de WTO is in de internationale handel.	9, 10	11	8
<p>▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 220.</p> <p>▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 222.</p>			
Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt de kenmerken van de interne markt noemen.	2, 3, 4	12, 13	9
☐ Je kunt uitleggen hoe de EU voor meer concurrentie zorgt.	5, 6	14	10
☐ Je weet wat de EMU is en kunt de voordelen van de euro voor de handel noemen.	7, 8, 9	15	11
☐ Je kunt uitleggen hoe de ECB invloed op de hoogte van de inflatie heeft.	10, 11	16	12
<p>▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 221.</p> <p>▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 223.</p>			
Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt uitleggen wat globalisering is en waardoor deze toeneemt.	2, 3	17	13, 14
☐ Je weet wat een handelsverdrag is en wat de voordelen ervan zijn.	4, 5, 6	18	15
☐ Je kunt uitleggen hoe we onze internationale concurrentiepositie kunnen behouden en verbeteren.	7, 8	19	
☐ Je kunt drie nadelen van globalisering noemen.	9, 10	20	16, 17
<p>▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 221.</p> <p>▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 223.</p>			

Leerdoelen Hoofdstuk 8

Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt uitleggen hoe welvaart meestal wordt berekend.	2, 3	1	1
☐ Je kunt vier redenen noemen waarom de welvaart in een land in werkelijkheid anders kan zijn.	4, 5, 6	2	2, 3
☐ Je kunt met behulp van een Lorenzcurve de inkomensverdeling van landen vergelijken.	7, 8	3	
☐ Je kunt uitleggen dat het armoedeprobleem een vicieuze cirkel is.	9, 10	4	4

- ▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 252.
- ▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 254.

Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt kenmerken van een ontwikkelingsland noemen.	2, 3	5, 6	5
☐ Je weet wat de gevolgen van een monocultuur zijn voor ontwikkelingslanden.	4, 5, 6	7, 8	6
☐ Je kunt oorzaken noemen van de economische achterstand van ontwikkelingslanden.	7, 8, 9	9	7
☐ Je kunt uitleggen wanneer de ruilvoet verbetert of verslechtert.	10	10	8

- ▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 252.
- ▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 254.

Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt uitleggen dat noodhulp soms noodzakelijk is.	2	11	9
☐ Je kunt uitleggen dat structurele hulp belangrijk is voor economische groei in een ontwikkelingsland.	3, 4, 5	12	10
☐ Je weet hoe ontwikkelingslanden geld kunnen lenen.	6, 7, 8, 9, 10	13	11
☐ Je kunt uitleggen hoe ontwikkelingslanden meer zekerheid kunnen krijgen over hun exportinkomsten.	11, 12, 13	14	12

- ▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 253.
- ▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 255.

Leerdoelen	Basis	Herhaling	Plus
☐ Je kunt voorbeelden geven van instellingen die ontwikkelingslanden helpen.	2, 3	15, 16	13, 14
☐ Je kunt uitleggen hoe hulp aan ontwikkelingslanden in het belang van Nederlandse bedrijven kan zijn.	4, 5	17	15
☐ Je kunt uitleggen dat de productie door bedrijven gevolgen kunnen hebben voor ontwikkelingslanden.	6, 7	18	16
☐ Je kunt uitleggen hoe je met je koopgedrag de leefomstandigheden in arme landen kunt verbeteren.	8, 9, 10	19	17

- ▶ Beheers je nog niet alle leerdoelen? Maak dan de herhalingsopdrachten op blz. 253.
- ▶ Wil je meer uitdaging? Maak dan de plusopdrachten op blz. 255.

Hoofdstuk 7 Nederland en het buitenland

Weet je het nog?

Theorie

Nederland is een echt handelsland. Voor ons land is de **internationale** handel tussen bedrijven uit Nederland en andere landen van groot belang. De **export** van goederen en diensten levert Nederland veel geld op. Zo verkopen we veel agrarische goederen en diensten aan het buitenland. Daar staat tegenover dat we een groot deel van ons **nationaal** inkomen uitgeven aan de **import** van goederen en diensten uit het buitenland. Het bedrag dat Nederland in totaal ontvangt door de uitvoer, de uitvoerwaarde, is groter dan de invoerwaarde. Hierdoor hebben we een overschot op de **betalingbalans**.

Nederland is lid van de Europese Unie (EU). De belangrijkste afspraak binnen de EU gaat over de interne markt. Daar is **vrijhandel** waardoor er geen belasting bij in- en uitvoer van producten betaald hoeft te worden. Naar landen buiten de EU neemt de Europese Unie wel **protectie**maatregelen, zoals **importheffingen** op ingevoerde producten.

Een groep landen binnen de EU heeft de euro als munteenheid. Dat geeft voordelen bij de onderlinge handel. In de handel met landen buiten de eurozone heeft de wisselkoers van **vreemde valuta** invloed op de kosten van in- en uitvoer.

De belangrijkste taak van de **Europese Centrale Bank** (ECB) is het bewaken van de waarde van de euro door inflatie tegen te gaan.

Opdrachten

- 1 Als een Nederlands transportbedrijf een partij Duitse auto's naar België vervoert, dan is dat voor Nederland **export** van **diensten**.
- 2 **a** $740.000.000 \times \text{€ } 4,75 = \text{€ } 3.515.000.000$
b $0,28 \times 425.000.000 \times \text{€ } 2,40 = \text{€ } 285.600.000$
of: $0,28 \times 425 \text{ miljoen} \times \text{€ } 2,40 = \text{€ } 285,6 \text{ miljoen}$
- 3 **a** Alle inkomens van de inwoners van een land bij elkaar opgeteld.
b $\text{€ } 630 \text{ miljard} \div \text{€ } 832 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{75,7\%}$
- 4 **x** Je betaalt een hotel in Spanje voor je verblijf.
 Sanne bestelt een broek bij Wehkamp.
 Ajouad koopt bij een Duitse garage een VW Polo.
x Een kwekerij betaalt loon aan de Poolse werknemers.
- 5 De handel werd moeilijker. Omdat het VK geen lid meer is van de EU, is er ook geen vrijhandel meer tussen Nederland en het VK. Er is controle aan de grenzen en beide landen zouden protectiemaatregelen kunnen nemen.
- 6 Vrij verkeer van **kapitaal**.
- 7 Deze maatregel is een voorbeeld van een **protectiemaatregel**.

Door de invoerrechten op onder andere zalm en ketchup worden deze producten **duurder** voor consumenten in de EU.

- 8** De waarde van de euro bewaken / tegengaan van inflatie.
- 9** Op 1 juli, want dan betaal je minder euro's voor een zelfde bedrag aan dollars.
(Met een berekening: 1 januari: $\$ 900 \div 1,10 = \text{€ } 818,18$
1 juli: $\$ 900 \div 1,20 = \text{€ } 750$)

Paragraaf 7.1 Nederland handelsland

- 1 a** Duitsland
b *Bijvoorbeeld:*
- Duitsland en Nederland zijn beide lid van de EU, waardoor er onderling vrijhandel is.
 - Nederland grenst aan Duitsland, dus we kunnen snel leveren.
 - Duitsland is een welvarend land. Duitsers verdienen genoeg om veel bij ons te kopen.
- c** (€ 23,6 + € 10,8 + € 8,7 + € 7,7 + € 3,6 + € 3 + € 2,8) miljard = € 60,2 miljard
 € 60,2 miljard ÷ € 94,5 miljard × 100% = **63,7%**
- d** Bij lange wachttijden kunnen landbouwproducten bederven, waardoor ze niet meer verkocht kunnen worden.
- 2** De export levert werkgelegenheid op en dus inkomsten voor werknemers. Met meer inkomen kunnen huishoudens meer besteden.
- 3 a** 2,4 miljoen ÷ 8,9 miljoen × 100% = **27%**
b *Bijvoorbeeld:* Een vrachtwagenchauffeur, een ICT'er, een financieel adviseur.
c Indirecte banen zijn banen bij bedrijven die goederen of diensten leveren aan exporterende bedrijven. Bijvoorbeeld werknemers van een schoonmaakbedrijf die bij een exportbedrijf schoonmaken.
- 4 a** Bij wederuitvoer vinden er (bijna) geen bewerkingen aan het product plaats, dus is er weinig toegevoegde waarde. Bij goederen die we zelf maken, zijn er juist veel bewerkingen aan het product, soms ook door verschillende bedrijven. De toegevoegde waarde is dan veel groter.

b**Toegevoegde waarde Nederlandse export**

Soort export	Exportwaarde	Toegevoegde waarde per euro export	Exportverdiensten
Goederen in NL gemaakt	€ 241 miljard	€ 0,51	€ 122,91 miljard
Dienstenexport	€ 166 miljard	€ 0,63	€ 104,58 miljard
Wederuitvoer	€ 246 miljard	€ 0,14	€ 34,44 miljard
Totaal	€ 653 miljard		€ 261,93 miljard

- 5** *Bijvoorbeeld:*
 In Ethiopië heb je
- lagere loonkosten
 - goedkopere landbouwgrond
 - geen verwarmde kassen nodig
- 6 a** € 490 miljard ÷ € 880 miljard × 100% = **55,7%**
b Aan de hoge exportquote van 73,9% en de hoge importquote van 55,7%.
c Een land met een open economie is erg afhankelijk van de handel met andere landen. Als het wereldwijd slecht gaat met de economie, gaan andere landen minder importeren. Nederland heeft daar veel nadeel van omdat onze exportinkomsten dan dalen.

- 7 a** Nee, alleen een lage importquote zegt niet alles. Als China naar verhouding wel veel exporteert, dan heeft China nog een redelijk open economie.
- b** $\$ 2,16 \text{ biljoen} \div 15 \times 100 = \$ 14,4 \text{ biljoen} = \$ 14,4 \times 1.000 \text{ miljard} = \$ 14.400 \text{ miljard} = \mathbf{\$ 14.400.000.000.000}$
- 8 a** Overschot in 2004: € 40 miljard, in 2019: ± € 83 miljard.
 $(€ 83 - € 40) \div € 40 \times 100\% = (\text{ongeveer}) \mathbf{107,5\%}$
(Je antwoord kan iets afwijken, als je niet met € 83 miljard, maar bijvoorbeeld met € 82 miljard of € 84 miljard gerekend hebt.)
- b** **x** De export daalde naar verhouding meer dan de import.
- Er gingen minder Nederlandse toeristen naar het buitenland.
 - x** Er kwamen minder buitenlandse toeristen naar Nederland.
 - Meer Nederlandse werknemers gingen werken bij buitenlandse bedrijven
- 9 a** 1 $5.000 \times € 129 = € 645.000$
 $€ 645.000 \times 0,80 = \mathbf{€ 516.000}$
 2 $€ 645.000 \times 0,90 = \mathbf{€ 580.500}$
- b** De ~~export naar~~ het Verenigd Koninkrijk zal ~~afnemen~~. Door de koersstijging van de euro ten opzichte van het Britse pond worden Nederlandse producten in het Verenigd Koninkrijk ~~duurder~~.
- 10** Waardedaling van de euro → **3** → **2** → **1** → economische groei in Nederland.

Paragraaf 7.2 Kunnen we vrij handelen?

1 a

Kosten bestellen buiten de EU	
Realme smartphone	€ 259
Verzendkosten	€ 30
Invoerbelasting (3%)*	€ 8,67
Btw (21%)**	€ 62,51
Afhandelingskosten (PostNL)	€ 13
Totaal	€ 373,18

Berekening invoerbelasting: $0,03 \times (\text{€ } 259 + \text{€ } 30) = \text{€ } 8,67$

Berekening Btw: $0,21 \times (\text{€ } 289 + \text{€ } 8,67) = \text{€ } 62,51$

b $(\text{€ } 373,18 - \text{€ } 259) \div \text{€ } 259 \times 100\% = \mathbf{44,1\%}$

c *Bijvoorbeeld:*

- langer wachten voordat je de telefoon hebt
- lastig / duur om het product te retourneren
- lastig om contact te hebben met de leverancier in China bij iets wat onder de garantie valt

2 a *Waarom exporteert Nederland zoveel bloemen en groenten?*

Bijvoorbeeld:

- De bloemen en groenten uit Nederland hebben een goede prijs-/kwaliteitverhouding.
- Nederland heeft een centrale ligging in Europa met een goede infrastructuur om bloemen en groenten te vervoeren.

Waarom maakt een groot land als de VS niet alles zelf?

- Producten uit andere landen zijn soms van betere kwaliteit en/of goedkoper.

b *Bijvoorbeeld:*

- Nee, Nederland is te klein om alles zelf te kunnen produceren. Daarvoor hebben we onvoldoende ruimte / grondstoffen / personeel / kapitaalgoederen.
- Ja, we hebben in Nederland voldoende kennis en kapitaal om alles zelf te kunnen produceren.

3 a

Land	Aantal uren nodig voor het maken van:		Totaal aantal uren bij zelf produceren
	één fiets	één iPhone	
China	9	8	17
China	10	12	22

In dit geval maken beide landen hun eigen iPhones en fietsen. Er is dan geen handel tussen Nederland en China nodig.

b

	Na specialisatie totaal aantal uren nodig voor het maken van	Totaal benodigde uren bij zelf produceren (zie 1 ^e schema)	Uren winst of verlies
China	2 iPhones: 16	17	1.W
Nederland	2 fietsen: 20	22	2.W

- 4 a** - invoerrechten / douanerechten / importheffingen
- contingentering / importquota
- invoerverbod
- b** De EU kan een invoerverbod instellen voor producten die niet aan milieu- of veiligheidseisen voldoen.
- 5** situatie 3
- 6 a** exportverbod
- b** Als ASML geen machines mag exporteren, koopt het geen of minder onderdelen in bij bedrijven die deze gewoonlijk aan ASML leveren. Ook deze bedrijven produceren dan minder, waardoor er minder personeel nodig is.
- 7** Door Europese exportsubsidie op melk **steeg** het aanbod van melk op de wereldmarkt. Hierdoor **daalde** de wereldmarktprijs van melk. Veehouders in arme landen konden hierdoor **slechter** concurreren met boeren in de EU, waardoor ze **minder** melk verkochten.
- 8** *Bijvoorbeeld:*
- Bij vrijhandel concurreren producenten uit verschillende landen met elkaar en worden de prijzen lager. Consumenten kunnen hierdoor meer goederen en diensten kopen om in hun behoeften te voorzien waardoor de welvaart toeneemt.
 - Door vrijhandel hebben we meer keuze uit producten uit andere landen. Hierdoor kunnen we beter in onze behoeften voorzien waardoor de welvaart toeneemt.
- 9** *Bijvoorbeeld:*
- De WTO kan niet voor alle landen afspraken maken, want van de 196 landen zijn er 160 lid van de WTO.
 - Het is heel lastig om met 160 landen dezelfde afspraken te maken, omdat ieder land zijn eigen belangen heeft.
- 10** **x** Het afschaffen van een importverbod.
- Het verhogen van exportsubsidies.
 - Het verhogen van importheffingen.
 - x** Het verlagen van importquota.

Paragraaf 7.3 Nederland en de EU

- 1**
- a** Importheffingen en importquota. (Eventueel ook: grenscontroles.)
- b** Zonder handelsakkoord is er geen vrijhandel. Omdat het VK geen lid meer is van de EU, zou de EU protectiemaatregelen nemen, net als bij andere landen buiten de EU. Omgekeerd zou het VK dat ook doen naar de EU.
- c** $€ 1.200.000.000 \div 50.000 = € 24.000$
- d**
- Britse consumenten kunnen nog steeds Nederlandse producten (groenten en fruit) kopen, want er komen geen importquota.
 - Britse consumenten hoeven geen hogere prijs te gaan betalen voor Nederlandse producten, want er komen geen importheffingen.
- 2** vrij verkeer van personen
- 3**
- a** 2015:
Totale goederenexport: € 304 miljard + € 116 miljard = € 420 miljard.
 $€ 304 \div € 420 \times 100\% = 72,4\%$
- 2019:
Totale goederenexport: € 359 miljard + € 157 miljard = € 516 miljard.
 $€ 359 \div € 516 \times 100\% = 69,6\%$
- b** Naar EU-landen: $(€ 359 - € 304) \div € 304 \times 100\% = 18,1\%$ gestegen
Naar niet-EU-landen: $(€ 157 - € 116) \div € 116 \times 100\% = 35,3\%$ gestegen
- 4** Als gevolg hiervan **stijgt** het aanbod van arbeid op de Nederlandse arbeidsmarkt. Hierdoor **dalen** de loonkosten voor Nederlandse bedrijven en kunnen zij **beter** / slechter concurreren. De werkgelegenheid zal hierdoor **toenemen**.
- 5** Het duurt (erg) lang voordat Europese regels voor alle lidstaten gelijk zijn.
- 6**
- a** Als het Duitse btw-tarief omhoog gaat, worden producten voor consumenten in Duitsland duurder.
- b** Door een verlaging van het btw-tarief heeft de Nederlandse overheid minder belastinginkomsten.
- 7** Doordat de prijzen in EMU-landen makkelijk met elkaar vergeleken kunnen worden, zal er **meer** vraag zijn naar producten in landen met lage prijzen. Hierdoor **stijgen** de prijzen in deze landen. In landen met hoge prijzen zal de vraag naar producten **afnemen** en zullen de prijzen **dalen**.
- 8** 2019:
- Nederland had sowieso een begrotingsoverschot.
 - De staatsschuld was $€ 399 \text{ miljard} \div € 810 \text{ miljard} \times 100\% = 49,3\%$, dus lager dan 60%.
- 2020:
- Begrotingstekort $€ 28,1 \text{ miljard} \div € 825 \text{ miljard} \times 100\% = 3,4\%$, dat is hoger dan is toegestaan (3%).
 - De staatsschuld was $€ 510 \text{ miljard} \div € 825 \text{ miljard} \times 100\% = 61,8\%$, dat is hoger dan is toegestaan (60%).

9 *Bijvoorbeeld:*

- De omstandigheden tijdens de coronacrisis waren uitzonderlijk. De overheid moest toen veel geld uitgeven om de economie draaiende te houden. Daar kun je landen niet voor bestraffen.
- Als een land dat niet aan de EMU-regels voldoet ook nog een boete krijgt, dan wordt het nog moeilijker om aan de EMU-regels te voldoen.

10 a Consumenten moeten erop kunnen vertrouwen dat ze met een euro volgend jaar ongeveer net zoveel kunnen kopen als nu.

b Om de inflatie omlaag te brengen, moet de ECB de rente verhogen. Geld lenen wordt dan duurder, zodat mensen minder lenen en dus ook minder kopen. Sparen wordt met een hogere rente aantrekkelijker, zodat mensen meer sparen en dus minder uitgeven. Als er minder vraag naar producten is, zullen de prijzen minder stijgen (of dalen) zodat de inflatie lager wordt.

11 Als de rente in de eurozone hoger wordt, komt er **meer** vraag naar euro's van spaarders en beleggers van buiten de eurozone. De koers van de euro zal hierdoor **stijgen**.

Paragraaf 7.4 De wereld wordt kleiner

- 1 a** $100\% - 60\% = 40\%$ winstmarge voor andere bedrijven $\rightarrow 0,4 \times \text{€ } 1.000 = \text{€ } 400$
 $\text{€ } 400 \div 780$ bedrijven = **€ 0,51** toegevoegde waarde voor een iPhone per bedrijf.
- b** Andere bedrijven kunnen de onderdelen voor de iPhone beter en vooral goedkoper leveren dan wanneer Apple die onderdelen zelf maakt.
- 2 a** *Bijvoorbeeld:*
 mobiele telefoons, internet, e-mail, apps. Hiermee kunnen wereldwijd producten snel en eenvoudig opgezocht en besteld worden.
- b** *Bijvoorbeeld*
- Vliegtuigen. Hiermee kunnen producten over grote afstanden snel worden vervoerd.
 - Containerschepen. Hiermee kunnen grote hoeveelheden producten goedkoop over een grotere afstand worden vervoerd.
- 3 a** $\text{€ } 20.000 \text{ miljard} \div 118 \times 104 = \text{€ } 17.627 \text{ miljard}$
- b** Door de coronapandemie werd het vervoer over de wereld sterk beperkt. Er was hierdoor veel minder export.
- 4 a** Door het handelsverdrag met Japan werden Japanse producten, zoals auto's, goedkoper voor Nederlandse consumenten.
- b** Je moet de voordelen bekijken in verhouding tot de omvang van de economie. De Europese economie is ongeveer twee keer zo groot is als die van Japan. Vandaar dat het voordeel voor de EU in euro's ook ongeveer twee keer zo groot is.
- 5 a** Importquota of contingentering.
- b** $100\% + 150\% = 250\% \rightarrow 2,5 \times 12 \text{ miljoen} = \text{30 miljoen kilo}$
- 6** *Bijvoorbeeld:*
- Er mag bij de productie geen sprake zijn van kinderarbeid.
 - Ere moet in de producerende landen een (leefbaar) minimumloon gelden.
- 7**
- De hoge vennootschapsbelasting.
 - De hoge wisselkoers van de euro.
 - Hoge investeringen in onderzoek en ontwikkeling.
 - Hoogopgeleid personeel.
- 8** Goede gezondheidszorg in Nederland $\rightarrow \mathbf{2} \rightarrow \mathbf{3} \rightarrow \mathbf{1} \rightarrow$ sterke internationale concurrentiepositie van ons land.
- 9** Globalisering $\rightarrow \mathbf{3} \rightarrow \mathbf{1} \rightarrow \mathbf{2} \rightarrow$ daling van het inkomen
- 10** Door de toegenomen internationale handel is de productie toegenomen. Daarom worden bossen gekapt zodat de grond kan worden gebruikt om bijvoorbeeld andere gewassen te verbouwen, bijvoorbeeld soja voor veevoer.

Samenvatting

Paragraaf 7.1 Nederland handelsland

De Nederlandse export levert niet alleen inkomsten op, maar ook **werkgelegenheid**. Een deel van de Nederlandse export bestaat uit **wederuitvoer**, waarbij goederen worden ingevoerd om ze daarna meteen weer door te verkopen aan het buitenland. Nederland heeft een **open** economie. De in- en uitvoerwaarde als percentages van het **nationaal** inkomen, de import**quote** en export**quote**, zijn hoog. Doordat onze exportinkomsten hoger zijn dan de uitgaven aan import, hebben we een overschot op de **betalingsbalans**. Als de koers van de euro ten opzichte van vreemde valuta stijgt, wordt het voor Nederland goedkoper om te **importeren**. Voor buitenlandse bedrijven worden onze producten dan juist **duurder**. Daardoor **daalt** onze export.

Paragraaf 7.2 Kunnen we vrij handelen?

Als landen zich specialiseren in het maken en exporteren van bepaalde producten, dan ontstaat **internationale** arbeidsverdeling. Om de eigen productie en werkgelegenheid te beschermen, kunnen landen **protectiemaatregelen** nemen. Zo kunnen ze met **importquota** een maximum stellen aan de import van producten. Andere voorbeelden zijn invoerrechten heffen, een invoer**verbod** instellen, export**subsidie** geven of een export**verbod** instellen. Het tegenovergestelde van handelsbelemmeringen is **vrijhandel**. De Wereldhandelsorganisatie, de **WTO**, ziet toe op vrijere en eerlijkere wereldhandel.

Paragraaf 7.3 Nederland en de EU

De Europese Unie heeft een **interne** markt. Dat betekent dat de handel geen last heeft van grenzen tussen EU-lidstaten. Zo is er binnen de EU vrij verkeer van **goederen** en **diensten**, van personen en van **kapitaal**.

De EU wil meer **harmonisatie** van de wetten en regels zodat er sprake is van eerlijke concurrentie tussen de lidstaten.

De **Europese Monetaire Unie** (EMU) bestaat uit de EU-landen die met de euro één gezamenlijke munteenheid hebben. De **Europese Centrale Bank** (ECB) moet de waarde van de euro bewaken en daarmee zorgen voor **prijsstabiliteit**.

Paragraaf 7.4 De wereld wordt kleiner

Mensen en bedrijven zijn steeds meer met elkaar verbonden. Als gevolg van deze **globalisering** verschuift de productie vaak naar landen die daarin goedkoop zijn. Om de handel tussen de Europese Unie en andere landen te bevorderen, kunnen ze met elkaar een **handelsverdrag** afsluiten. De EU let er daarbij ook op of er in de andere landen op een eerlijke en duurzame manier wordt geproduceerd.

Door te blijven investeren in bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg, kan Nederland een goede internationale **concurrentiepositie** behouden. Een van de nadelen van globalisering is dat vooral **laag** opgeleide werknemers in de productie hun baan verliezen.

Herhalingsopdrachten**paragraaf 7.1 Nederland handelsland**

- 1 a** *Bijvoorbeeld:*
- De Nederlandse afzetmarkt is te klein om veel te kunnen verkopen.
 - Er is vanuit het buitenland veel vraag naar Nederlandse producten.
- b** De export levert werkgelegenheid (banen) op.
- 2** De wederuitvoer is voor Nederland een relatief **groot** deel van de totale export van ons land.
De toegevoegde waarde van iedere euro aan wederuitvoer is **klein** ten opzichte van de toegevoegde waarde van bijvoorbeeld de dienstenexport.
- 3** Nederland heeft in verhouding **veel** import en **veel** export ten opzichte van het **nationaal** inkomen.
- 4 a** Exportquote: $\text{€ } 420 \text{ miljard} \div \text{€ } 495 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{84,8\%}$
b Importwaarde: $0,828 \times \text{€ } 495 \text{ miljard} = \mathbf{\text{€ } 409,86 \text{ miljard}}$ of **€ 409.860.000.000**
- 5** Als meer buitenlandse toeristen geld uitgeven in Nederland, zorgt dat voor meer inkomsten op de betalingsbalans. Er is al een overschot op de betalingsbalans en dat neemt dan verder toe.
- 6 a** 1 augustus: $\text{€ } 7,50 \times 1.000 \times \$ 1,25 = \mathbf{\$ 9.375}$
1 december: $\text{€ } 7,50 \times 1.000 \times \$ 1,10 = \mathbf{\$ 8.250}$
b Gunstig. De producten worden door een koersdaling van de euro voor het buitenland goedkoper. Daardoor neemt de vraag naar Nederlandse producten toe en stijgt de export.

Herhalingsopdrachten**paragraaf 7.2 Kunnen we vrij handelen?**

- 7** *Bijvoorbeeld:*
- Voor Porsche is Nederland een kleine afzetmarkt. Het is daarom voor Porsche te duur om een fabriek te hebben in ons land.
 - Er is onvoldoende geschoold personeel in Nederland voor het maken van auto's.
- 8**
- Beschermen van de concurrentie in de EU.
 - Beschermen van de import in de EU.
 - Beschermen van de productie in de EU.
 - Beschermen van de werkgelegenheid in de EU.
- 9**
- een exportverbod opleggen
 - exportsubsidie geven
 - invoerquota opleggen
 - invoerrechten heffen
- 10** Zonder protectiemaatregelen worden ingevoerde producten goedkoper. Nederlandse

bedrijven kunnen daar minder goed mee concurreren en gaan minder verkopen en produceren. Hierdoor neemt de werkgelegenheid in ons land af.

- 11 a** WTO = World Trade Organization (Wereld Handelsorganisatie)
b De VS is een belangrijke speler op de wereldmarkt. Het land importeert en exporteert veel goederen en diensten. Als de VS het lidmaatschap opzegt, wordt het nog moeilijker om wereldwijd afspraken over vrijhandel te maken.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 7.3 Nederland en de EU

- 12** Bij een interne markt zijn er geen belemmeringen voor de handel tussen de landen in de Europese Unie.
- 13** In de EU is er vrij verkeer van kapitaal
- 14 a** harmonisatie
b Bedrijven in een EU-land met minder strenge milieu- en veiligheidseisen hebben lagere kosten ten opzichte van bedrijven in EU-landen met strengere regels.
- 15** Invoering euro → 3 → 1 → 2 → economische groei.
- 16 a** Prijsstabiliteit betekent dat de inflatie beperkt blijft. De prijzen veranderen dan niet veel en de euro behoudt zijn waarde.
b Door een renteverhoging wordt geld lenen duurder en sparen aantrekkelijker. Mensen geven dan minder geld uit. De vraag naar producten daalt, waardoor de prijzen gelijk blijven of minder stijgen, zodat de inflatie daalt.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 7.4 De wereld wordt kleiner

- 17 a** *Bijvoorbeeld:*
- (Toenemend gebruik van) internet
 - (Toenemend gebruik van) mobiele communicatie
 - Steeds modernere transportmiddelen
- b** *Bijvoorbeeld:*
- Je draagt kleding en gebruikt producten die uit het buitenland komen.
 - Je communiceert via apps / social media / online games met mensen uit het buitenland.
- 18 a** *Bijvoorbeeld:*
- Ja, Europese bedrijven krijgen nu toegang tot de Chinese markt, terwijl ze dat eerst nog niet hadden.
 - Nee, er staat dat Europese bedrijven iets meer mogelijkheden krijgen op de Chinese markt. Dan kun je niet spreken van een echt handelsverdrag.
- b** Duitse automakers kunnen nu ook (elektrische) auto's verkopen aan Chinese consumenten. China heeft een enorme afzetmarkt, dus kan dat veel extra omzet en winst opleveren voor Duitse autofabrikanten.

- 19 a** Door een goede infrastructuur kunnen producten snel op de juiste plaats geleverd worden. De transportkosten worden lager. Dat alles versterkt onze internationale concurrentiepositie.
- b** *Bijvoorbeeld:*
- goed onderwijs
 - innovaties
 - goede gezondheidszorg
- 20** 1 Globalisering zorgt wereldwijd voor een **ongelijke** welvaartsverdeling.
2 Door globalisering kunnen **laagopgeleide** werknemers in ons land hun baan verliezen.
3 Door strenge milieueisen hebben bedrijven in Westerse landen **hogere** productiekosten.

Plusopdrachten

paragraaf 7.1 Nederland handelsland

- 1 a *Bijvoorbeeld:*
- De prijzen van landbouwproducten stegen, waardoor de exportwaarde ook steeg.
 - Ook tijdens de coronapandemie is eten een primaire behoefte. Er was juist meer vraag naar kwalitatief goede Nederlandse (landbouw)producten.
- b De wederuitvoer van landbouwproducten was
€ 95,6 miljard – € 68,3 miljard = € 27,3 miljard.
 $0,15 \times € 27,3 \text{ miljard} = \mathbf{€ 4,095 \text{ miljard}}$ of **€ 4.095.000.000**
- 2 a $9,5 \div 100 \times € 27,5 \text{ miljard} = 0,095 \times € 27,5 \text{ miljard} = \mathbf{€ 2.612.500.000}$
- b Een deel van de producten die Noord Korea importeert, wordt niet officieel geregistreerd. (Noord Korea importeert namelijk buiten de officiële kanalen om nog meer producten uit vooral China.)
- 3 Voor Frankrijk. De inkomsten van het toerisme zijn in Frankrijk een veel groter deel van het nationaal inkomen dan in Nederland.
- 4 a Voor consumenten in ons land worden geïmporteerde producten goedkoper.
- b Voor Nederlandse producenten die exporteren. Door een duurdere euro worden Nederlandse producten voor het buitenland duurder. Hierdoor neemt de vraag af en daalt onze export.

Plusopdrachten

paragraaf 7.2 Kunnen we vrij handelen?

- 5 a Als een land zich specialiseert in bepaalde goederen, dan produceert het daar **meer** van dan het land zelf nodig heeft. Een deel daarvan is voor eigen **consumptie** en een deel wordt **geëxporteerd**.
- b Door internationale arbeidsverdeling maakt een land producten waar ze het beste en goedkoopst in zijn. Dat zorgt voor lagere prijzen van producten. Hierdoor kunnen consumenten meer kopen en dus in meer behoeften voorzien.
- 6 Als de EU douanerechten invoert op producten uit de VS, kan de VS een tegenmaatregel nemen. Bijvoorbeeld invoerrechten op producten uit Nederland. Daardoor wordt het voor Nederlandse bedrijven duurder/moeilijker om producten naar de VS te exporteren.
- 7 Door vrijhandel kunnen bedrijven moeilijker concurreren met bedrijven uit andere landen die dezelfde producten goedkoper aanbieden. Daardoor moeten fabrieken sluiten, en verliezen vooral productiemedewerkers hun baan.
- 8 Nederland is door de open economie erg afhankelijk van de handel met het buitenland. Als er geen vrijhandelsverdragen komen, wordt het voor Nederland moeilijker om producten naar landen buiten de EU te exporteren. Dat is nadelig voor onze welvaart en werkgelegenheid.

Plusopdrachten

paragraaf 7.3 Nederland en de EU

- 9** **a** Omdat het VK geen lid meer is van de EU, is er geen vrij verkeer van personen meer.
b Met zo'n puntensysteem kunnen alleen de meest kansrijke mensen wonen en werken in het VK. Dat betekent dat het VK alleen nog mensen toelaat die relatief meer verdienen en door hun kennis en vaardigheden van meerwaarde zijn voor het VK
- 10** **a** Door de verhoging van de vennootschapsbelasting zijn deze landen bang dat veel bedrijven zich in een ander land vestigen. Zo verdwijnt er werkgelegenheid en lopen ze belastinginkomsten mis.
b België en Frankrijk verliezen bij een verlaging van de vennootschapsbelasting overheidsinkomsten.
- 11** Als de wisselkoers van de dollar stijgt ten opzichte van de euro, wordt de schuld omgerekend in euro's groter.
- 12** De ECB moet de rente verlagen. Dan wordt geld lenen aantrekkelijker en sparen minder aantrekkelijk. Consumenten gaan dan meer geld uitgeven, waardoor de vraag naar producten toeneemt. Hierdoor stijgen de prijzen en kan de inflatie in de buurt van de 2% komen.

Plusopdrachten

paragraaf 7.4 De wereld wordt kleiner

- 13** Zo verdient Samsung ook aan het leveren van onderdelen aan andere bedrijven. Het bedrijf kan daardoor de omzet en winst vergroten.
- 14** Door de toegenomen handel ging laagbetaald productiewerk vooral naar landen in Azië. Goedkope producten die daar worden gemaakt, worden veel gekocht door Westerse consumenten.
- 15** - Zorgen over voedselveiligheid:
Als wij voedsel importeren uit een land met minder strenge veiligheids- en milieuregels, dan lopen we een groter risico op de consumptie van producten die schadelijk voor de gezondheid zijn
- Zorgen over voedselzekerheid:
Als er veel voedsel wordt geëxporteerd naar buiten de EU, bestaat de kans dat er voor EU-inwoners zelf onvoldoende voedsel overblijft
- 16** Als jij bij de Action of de Primark een goedkoop product koopt, dan zorg jij voor de vraag naar deze goedkope producten. Voor bedrijven blijft het dan aantrekkelijk om deze producten zo goedkoop mogelijk te laten produceren.
- 17** Meer welvaart → **3** → **4** → **1** → **2**

Rekenen*Import, export en wederuitvoer*

- 1** € 85 miljard ÷ € 440 miljard × 100% = **19,3%**
- 2** (1.900 - 18.500) ÷ 18.500 × 100% = -89,7% → **89,7%** gedaald.
- 3** € 8,3 miljard ÷ € 95,6 miljard × 100% = **8,7%**
- 4** 0,22 × € 115 miljard = € 25,3 miljard
100% - 40% = 60% wederuitvoer.
0,6 × € 25,3 miljard = **€ 15,18 miljard of € 15.180.000.000**
- 5** **a** 0,56 × € 430 miljard = **€ 240,8 miljard**
b € 0,14 × 5 = **€ 0,70**
c Eigen makelij: € 0,70 × 240,8 miljard = € 168,56 miljard
Wederuitvoer: € 0,14 × (430 miljard - 240,8 miljard) =
€ 0,14 × € 189,2 miljard = € 26,488 miljard
Totaal: € (168,56 + 26,488) miljard = **€ 195,048 miljard of € 195.048.000.000**

Exportquote, importquote en betalingsbalans

- 6** **a** € 397 miljard ÷ € 510 miljard × 100% = **77,8%**
b € 381 miljard ÷ € 510 miljard × 100% = **74,7%**
c Exportwaarde - importwaarde = € 397 miljard - € 381 miljard = **€ 16 miljard overschot.**
- 7** **a** Exportquote: € 182,5 miljard ÷ € 690 miljard × 100% = **26,4%**
Importquote: € 191,5 miljard ÷ € 690 miljard × 100% = **27,8%**
b Exportwaarde - importwaarde = € 182,5 miljard - € 191,5 miljard = - € 9 miljard → een **tekort van € 9 miljard**
- 8** **a** € 1.452,5 miljard ÷ 35 × 100 = **€ 4.150 miljard**
b 0,325 × € 4.150 miljard = **€ 1.348,75 miljard**
- 9** 0,4 × € 90 miljard = € 36 miljard gaven buitenlandse toeristen in Nederland uit.
Nederlandse toeristen gaven € 18 miljard uit in het buitenland.
€ 36 miljard - € 18 miljard = **€ 18 miljard overschot**

Internationale handel en wisselkoers

- 10** **a** \$ 14.500 ÷ € 1,06 = **€ 13.679,25**
b \$ 14.500 ÷ € 1,14 = € 12.719,30
Jaap was op 1 april € 13.679,25 - € 12.719,30 = **€ 959,95 goedkoper** uit geweest.

Protectiemaatregelen

11

Camera	\$ 500
Verzendkosten	\$ 20
Bestelbedrag in euro's	€ 422,76
Invoerbelaasting (4,2%)*	€ 17,76
Btw (21%)**	€ 92,51
Afhandelingskosten (UPS)	€ 10,50
Totaal	€ 543,53

Bestelbedrag in euro's: $\$ 520 \div 1,23 = \text{€ } 422,76$

Invoerbelaasting: $0,042 \times \text{€ } 422,76 = \text{€ } 17,76$

Btw: $0,21 \times (\text{€ } 422,76 + \text{€ } 17,76) = \text{€ } 92,51$

Totaal: $\text{€ } 440,52 + \text{€ } 92,51 + \text{€ } 10,50 = \text{€ } 543,53$

12 300% van $\$ 71$ miljoen = $3 \times \$ 71$ miljoen = $\$ 213$ miljoen
 $\$ 71$ miljoen + $\$ 213$ miljoen = **$\$ 284$ miljoen**

13 a $(70.000 \text{ ton} - 20.000 \text{ ton}) \div 20.000 \text{ ton} \times 100\% = \mathbf{250\%}$ meer.
b $70.000 \text{ ton} - 20.000 \text{ ton} = 50.000 \text{ ton}$ verhoging
 $50.000 \text{ ton} = 50.000 \times 1.000 \text{ kilo} = 50.000.000 \text{ kilo}$
 $50.000.000 \text{ kilo} \times \text{€ } 0,90 = \mathbf{\text{€ } 45.000.000}$

Harmonisatie

14 $29\% - 12,5\% = 16,5\%$ meer belasting in België.
 $0,165 \times \text{€ } 12.500.000 = \mathbf{\text{€ } 2.062.500}$ meer belasting in België dan in Cyprus.

Internationale arbeidsverdeling

15 $(\text{€ } 40 - \text{€ } 15) \times 150 \times 46 \times 40 = \mathbf{\text{€ } 6.900.000}$

Examentraining

- 1** $(€ 79.170 - € 43.500) \div € 43.500 \times 100\% = \mathbf{82\%}$
- 2** $€ 303,5 \text{ miljard} \div € 664,6 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{45,7\%}$
- 3** *Bijvoorbeeld:*
Op de betalingsbalans staan, naast de in- en uitvoerwaarde van goederen en diensten, ook de inkomsten van buitenlandse toeristen. Oostenrijk ontvangt zowel 's zomers als 's winters heel veel buitenlandse toeristen. Dat levert het land ook veel inkomsten op. Dat zorgt ervoor dat er toch een overschot op de betalingsbalans is.
- 4** Beide landen moeten (1) **meer** producten exporteren om eenzelfde hoeveelheid producten te kunnen importeren.
Een stijging van de wisselkoers van de Zwitserse Frank (CHF) zou voor Zwitserland kunnen leiden tot (2) **minder** export van goederen en diensten en (3) **meer** import van producten.
- 5** $(800 \times € 1,0738) - (75 \times € 0,9313) = € 789,19$
 $€ 789,19 + (2 \times € 7,50) = \mathbf{€ 804,19}$
- 6** Een voordeel. 1 CHF kost bij haar bank € 1,0738.
- 7** **D**
- 8** $0,6 \times € 820 \text{ miljard} = € 492 \text{ miljard}$
 $€ 26,6 \text{ miljard} \div € 492 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{5,4\%}$
- 9** **B**
- 10** **A**
- 11** 1 → **2** → **4** → **3** → 5
- 12** *Bijvoorbeeld:*
- De VS heeft een hoog inkomen per hoofd van de bevolking.
 - De VS heeft een groot aantal inwoners (waardoor de VS veel importeert uit het buitenland, zoals uit Nederland waarvan de economie exportgericht is).
- 13** *Bijvoorbeeld:* De handel tussen beide landen neemt toe, want voor Europese en Canadese bedrijven wordt de afzetmarkt groter.
- 14** wederuitvoer of doorvoerhandel
- 15** **A**

H8

Hoofdstuk 8 Ontwikkelingslanden

Weet je het nog?

Theorie

Nederland is een welvarend land. Wereldwijd zijn er grote verschillen tussen rijke westerse landen en **ontwikkelingslanden**. Om vast te stellen of een land rijk of arm is, wordt vaak gekeken naar het gemiddelde inkomen per inwoner van een land. Dit inkomen **per hoofd** van de bevolking bereken je door het **nationaal inkomen** te delen door het aantal inwoners. Toch zegt een laag inkomen per inwoner onvoldoende over de **welvaart** in een land. Je moet bijvoorbeeld ook weten hoe de inkomens in dat land zijn verdeeld. Dat kun je zien aan de **Lorenzcurve**.

In ontwikkelingslanden is niet alleen het inkomen per inwoner laag. Er is ook slechte gezondheidszorg, gebrek aan scholing en veel werkloosheid. Dit alles is er de oorzaak van dat de **economische groei** in een ontwikkelingsland achterblijft.

De armoede in ontwikkelingslanden is ook een oorzaak van veel andere problemen. Arme landen zitten vaak in een **viciieuze cirkel**. Om die te doorbreken, is meestal hulp van buitenaf nodig.

Bij rampen of andere noodsituaties is **noodhulp** nodig om de bevolking meteen te helpen. Om een land op langere termijn economisch zelfstandig te laten zijn, is **structurele hulp** nodig. Denk hierbij aan goed onderwijs en bijvoorbeeld moderne machines om meer te kunnen produceren.

Opdrachten

- 1 a Nederland:
 $\$ 885 \text{ miljard} \div 17,5 \text{ miljoen} = \$ 885.000 \text{ miljoen} \div 17,5 \text{ miljoen} = \$ 50.571$
 Tsjaad:
 $\$ 25,5 \text{ miljard} \div 17,5 \text{ miljoen} = \$ 25.500 \text{ miljoen} \div 17,5 \text{ miljoen} = \$ 1.457$
 - b Een inwoner van Nederland verdient gemiddeld **35** keer zoveel als een inwoner van Tsjaad.
- 2 10% van de bevolking = $0,1 \times 17,5 \text{ miljoen} = 1,75 \text{ miljoen inwoners}$.
 2,5% van het nationaal inkomen = $0,025 \times \$ 25.500 \text{ miljoen} = \$ 637,5 \text{ miljoen}$
 $\$ 637,5 \text{ miljoen} \div 1,75 \text{ miljoen} = \$ 364$
- 3 **x** Als de prijzen van producten per land verschillen, kun je de koopkracht moeilijk met elkaar vergelijken.
 - Bij een ongelijke inkomensverdeling is een klein deel van de bevolking arm en een klein deel van de bevolking rijk.
 - Landen hebben evenveel welvaart als het inkomen per hoofd van de bevolking er hetzelfde is.
- 4 De bevolking groeide per jaar met gemiddeld $470\% \div 60 \text{ jaar} = 7,8\%$. De bevolking groeide dus harder dan het bbp (4,5% per jaar). Dat betekent dat de bevolking gemiddeld armer werd.

Paragraaf 8.1 Verschillen in welvaart

- 1 a Ruim tweeduizend miljardairs zijn rijker dan **4.680.000.000** mensen.

Berekening:

60% van de wereldbevolking = $0,6 \times 7,8$ miljard = 4,68 miljard = 4.680.000.000

- b \$ 6 per dag = per maand \$ $6 \times 365 \div 12 = \$ 182,50$

2

	Luxemburg	Portugal	Eritrea
Aantal inwoners	640.000	10,3 miljoen	6.150.000
Nationaal inkomen	\$ 70,95 miljard	\$ 359,4 miljard	\$ 9,8 miljard
Inkomen per hoofd	\$ 110.859	\$ 34.895	\$ 1.593

Berekeningen:

- Luxemburg: $\$ 70.950.000.000 \div 640.000 = \$ 110.859$

- Portugal: $10.300.000 \times \$ 34.895 = \$ 359,4$ miljard

- Eritrea: $\$ 9.800.000.000 \div 6.150.000 = \$ 1.593$

- 3 Het nationaal inkomen van Luxemburg is ongeveer **7** keer zo groot als dat van Eritrea. Het inkomen per hoofd van Luxemburg is ongeveer **7,9** keer zo groot als dat van Eritrea.
- 4 Nee, want de prijzen verschillen per land. In het ene land kun je voor \$ 1,90 meer kopen dan in een ander land.
- 5 Door zelfvoorziening voorzien mensen in hun behoeften zonder producten te kopen. Dat maakt hun welvaart groter zonder dat er geld aan te pas komt en staat dus los van het bbp.
- 6 a Inkomen in de informele sector is vóór de inkomensdaling 100%, na de inkomensdaling 80%.
 $80\% = \$ 1,90$
 $100\% = \$ 1,90 \div 80 \times 100 = \$ 2,38$
- b Sociale vangnetten zijn bijvoorbeeld uitkeringen zoals de WW en de bijstand. Als mensen in de informele sector hun inkomen verliezen, krijgen zij geen uitkering. Zij worden extra hard geraakt door de crisis omdat ze dan helemaal geen inkomen meer hebben.
- 7 a Denemarken:
 $\$ 336,5$ miljard \div 5,9 miljoen = $\$ 336.500$ miljoen \div 5,9 miljoen = **\$57.034**
 Lesotho:
 $\$ 5,8$ miljard \div 2,2 miljoen = $\$ 5.800$ miljoen \div 2,2 miljoen = **\$ 2.636**
- b De rijkste 10% van de bevolking in Denemarken verdient ongeveer **2,5** keer zo veel verdient als de armste 10%. In Lesotho verdient de rijkste 10% van de inwoners **26** keer zo veel als de armste 10%.
- c Denemarken: 10% van de bevolking = $0,1 \times 5.900.000 = 590.000$ inwoners
- Armste deel: $0,095 \times \$ 336.500.000.000 = \$ 31.967.500.000$
 $\$ 31.976.500.000 \div 590.000 = \$ 54.182$
 - Rijkste deel: $0,24 \times \$ 336.500.000.000 = \$ 80.760.000.000$
 $\$ 80.760.000.000 \div 590.000 = \$ 136.881$.

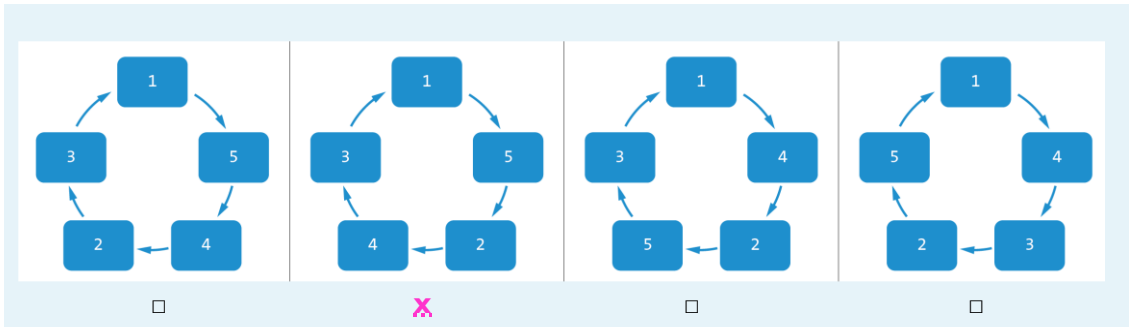
Lesotho: 10% van de bevolking = $0,10 \times 2.200.000 = 220.000$ inwoners

- Armste deel: $0,015 \times \$ 5.800.000.000 = \$ 87.000.000$
 $\$ 87.000.000 \div 220.000 = \$ 395.$

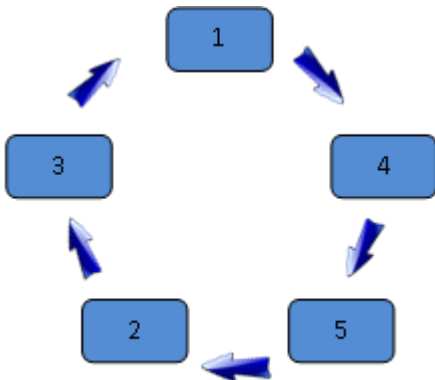
- Rijkste deel: $0,39 \times \$ 5.800.000.000 = \$ 2.262.000.000$
 $\$ 2.262.000.000 \div 220.000 = \$ 10.282.$

- 8** Grafiek **B**, want die laat een meer ongelijke inkomensverdeling zien.
 60% van de bevolking heeft slechts 40% van het nationaal inkomen, terwijl de rijkste 10% ook 40% van het nationaal inkomen heeft.

9

10

Paragraaf 8.2 Wat is een ontwikkelingsland?

- 1 **a** Tot 18 jaar of korter als je al eerder een startkwalificatie hebt behaald met een diploma mbo-niveau 2, havo of vwo.
 b $0,5 \times 0,4 \times 80$ miljoen = **16 miljoen**
 c *Bijvoorbeeld:*
- Er zijn daar geen of nauwelijks scholen.
 - De kinderen in die leeftijd moeten meewerken op het land / bij hun ouders.
 - De kinderen in die leeftijd moeten thuis op jonge kinderen passen, terwijl hun ouders aan het werk zijn.
- 2 Een beperkte technische ontwikkeling betekent: weinig mechaniseren en automatiseren. Zonder mechanisering en automatisering blijft de arbeidsproductiviteit laag.

3

 <p>analfabetisme</p>	 <p>beperkte technische ontwikkeling</p>	 <p>snelle bevolkingsgroei</p>
---	---	---

- 4 De EU heft invoerrechten op graan uit landen van buiten de EU.
 De katoenoogst mislukt door aanhoudende droogte.
 De vraag naar voedsel neemt toe door een groeiende wereldbevolking.
 De wereldmarktprijs van cacao stijgt door meer chocoladeconsumptie.
- 5 **a** De landbouwsector is verreweg het grootst. Dat is een kenmerk van ontwikkelingslanden.

b

sector	bijdrage aan het nationaal inkomen	groei	bijdrage aan de groei
landbouw	60%	1,25%	0,75%
industrie	10%	0,8 %	0,08%
diensten	30%	0,57%	0,17%
			1,00%

Berekening:

...% van 30% = 0,17%
 $0,17 \div 30 \times 100 = 0,566\% \rightarrow 0,57\%$
of:
 $0,17 \div 0,3 = 0,566\% \rightarrow 0,57\%$

- 6 In ontwikkelingslanden wordt nog veel handmatig geproduceerd in plaats van met machines en/of computers. Juist machines en computers kunnen bewerkingen aan een product doen die je niet met de hand kunt doen. Dat zorgt voor meer toegevoegde waarde van producten dan producten die handmatig zijn bewerkt.

- 7** Door een slechte infrastructuur kunnen producten niet snel vervoerd worden. De producten bederven of komen te laat op de bestemming. Dat bemoeilijkt de export.
- 8** *Bijvoorbeeld:*
- Als arme landen zelf protectiemaatregelen nemen, zoals invoerrechten heffen, worden buitenlandse producten duurder voor de toch al arme bevolking.
 - Een ontwikkelingsland loopt het risico dat rijke landen tegenmaatregelen zullen nemen. Rijke landen kunnen nog meer protectiemaatregelen nemen, waardoor de arme landen nog moeilijker kunnen exporteren naar de rijke landen.
- 9** **a** $\$ 64 \text{ miljard} \div \$ 104 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{61,5\%}$
- b** Als Kenia de lening niet kan terugbetalen, wil China op een andere manier zijn geld terug. China kan de treinverbinding opeisen als Kenia de lening niet terugbetaalt.
- 10** In 2018 kon Ivoorkust de importprijs van één transportfiets betalen met de export van **10** balen koffie met een totale waarde van € **600**.
Om in 2021 één fiets te importeren moest Ivoorkust **2** keer zoveel koffie exporteren. Voor Ivoorkust is de ruilvoet dus **verslechterd**.
Voor Ivoorkust verslechterde de ruilvoet met **50%**.

Paragraaf 8.3 Hoe boekt een land vooruitgang?

- 1** a $(€ 35 \text{ miljoen} - € 2 \text{ miljoen}) \div 17,5 \text{ miljoen} = \mathbf{€ 1,89}$
 b medische zorg, water en voedsel.
 c Met de zaden en het gereedschap kunnen de mensen zelf voedsel verbouwen. Daardoor kunnen ze (later) in hun eigen behoeften voorzien en worden ze minder afhankelijk van hulp.
- 2** - Conflicten (oorlogen) tussen bevolkingsgroepen maken het voor de hulpverleners zelf (levens)gevaarlijk om ter plaatse hulp te bieden.
 - Gebrek aan een goede infrastructuur, bijvoorbeeld slechte wegen, maakt de getroffen bevolking moeilijk bereikbaar.
- 3** Dit is een voorbeeld van **structurele** hulp. De Nederlandse overheid stelt ook € 10 miljoen beschikbaar voor een waterproject in Bangladesh. Als Bangladesh een deel van dat geld bij een Nederlands ingenieursbureau moet besteden, is er sprake van **gebonden** hulp.
- 4** a Je kunt beter handel drijven met ontwikkelingslanden, dan ze alleen maar geld geven.
 b Zonder protectiemaatregelen is er vrijhandel. Producten uit ontwikkelingslanden worden dan goedkoper voor consumenten in westerse landen. Ontwikkelingslanden kunnen dan meer exporteren, wat meer inkomsten oplevert en zorgt voor meer economische groei.
- 5** a Het gaat om de onderstreepte zin:

Honger is het grootste oplosbare probleem ter wereld

The Hunger Project Nederland zet zich in voor een duurzaam einde van chronische honger wereldwijd. Niet door voedselhulp te geven, maar door mensen in ontwikkelingslanden zelf in actie te laten komen. Ook investeert het project in de ontwikkeling van vrouwen, omdat die een cruciale rol spelen in voedselproductie en het voeden van hun gezin.

Bron: thehungerproject.nl

- b Bijvoorbeeld door vrouwen in ontwikkelingslanden scholing te geven.
- 6** Rente: $0,025 \times € 950 \text{ miljoen} = \$ 23.750.000$
 Aflossing: $\$ 40.000.000 - \$ 23.750.000 = \mathbf{\$ 16.250.000}$
- 7** Als je aan ontwikkelingslanden schulden kwijtscheldt, leren ze niet dat ze zelf meer moeten produceren en verdienen. In de toekomst maken ze dan opnieuw schulden.

- 8 a** Zo'n kleine startende ondernemer die zelf geen spaargeld of onderpand heeft, vormt een te groot risico voor de bank. De bank is bang dat de ondernemer de lening niet terug kan betalen.
- b** De leden in zo'n groep houden elkaar in de gaten. En als er één is die echt niet kan terugbetalen, kunnen de anderen hem helpen.
- 9** Ze lost de lening af in $€ 50 \div € 1,25 = 40$ weken
Rente: $40 \times € 0,15 = € 6$
- 10 a** Aan een microkrediet zit meer risico. De kleine ondernemers hebben bijvoorbeeld geen onderpand. Voor dat risico wil de kredietverlener een hogere vergoeding (rente).
- b** Door de hoge rente van 10% of meer maken de kleine ondernemers te weinig winst en gaan ze misschien failliet, terwijl ze nog wel een schuld hebben. Dat vergroot de armoede alleen maar.
- 11** Bij stabiele prijzen hebben ontwikkelingslanden meer zekerheid over hun exportinkomsten. De importerende landen hebben meer zekerheid over de prijs die zij voor de grondstoffen moeten betalen en daardoor stabiele productiekosten.
- 12** Katoenproducerende landen moeten hun buffervoorraad katoen **vergroten**, waardoor het aanbod van katoen op de markt **afneemt** en de prijs van katoen **stijgt**.
- 13 a** Halffabricaten en eindproducten hebben meer toegevoegde waarde dan grondstoffen. Ontwikkelingslanden kunnen daar meer aan verdienen, wat zorgt voor meer economische groei.
- b** *Bijvoorbeeld:*
- Kapitaal: er is onvoldoende geld om te investeren in moderne machines en computers. Daardoor kunnen ze geen hoogwaardige eindproducten maken.
 - Arbeid: er zijn wel voldoende mensen, maar ze zijn niet goed opgeleid. Hierdoor is er te weinig kennis om hoogwaardige eindproducten te maken.
 - Ondernemerschap: er zijn onvoldoende goed opgeleide ondernemers die de kennis hebben om de productiefactoren op een goede manier in te zetten.

Paragraaf 8.4 Hoe dragen we ons steentje bij?

- 1
 - a *Bijvoorbeeld:* een bedrijf dat duurzame kleding verkoopt.
 - b Een duurzame onderneming houdt bij de productie en verkoop rekening met de gevolgen voor mens en milieu.
 - c Aan de ene kant leren scholieren een eigen onderneming te runnen.
Aan de andere kant worden startende ondernemers in ontwikkelingslanden gesteund.

- 2 Jari wil geld geven aan een organisatie die de armoede in ontwikkelingslanden bestrijdt. Hij kan dit geld dan overmaken naar [Oxfam Novib](#).

- 3
 - a $\text{€ } 4,51 \text{ miljard} \div 0,55 \times 100 = \text{€ } 820 \text{ miljard}$ of **€ 820.000.000.000**
 - b $0,7\% - 0,52\% = 0,18\%$
 $0,0018 \times \text{€ } 875.000.000.000 = \text{€ } 1.575.000.000$

- 4 Subsidies aan Nederlandse bedrijven in ontwikkelingslanden → **3** → **1** → **2** → Nederlandse export naar ontwikkelingslanden stijgt.

- 5
 - a Het graan kan op deze manier goedkoop worden geproduceerd (en hoeft bijvoorbeeld niet vanuit Nederland te worden vervoerd naar Afrika).
 - b De productie levert daar werkgelegenheid en dus inkomen op.
 - c *Bijvoorbeeld:*
 - Heineken koopt goedkoop graan als grondstof voor het bier. De boeren kunnen het graan beter als voedsel verbouwen om de hongersnood op te lossen.
 - De Nederlandse overheid kan die € 7 miljoen subsidie beter direct aan de voedselproductie in Ethiopië besteden, en niet via Heineken.

- 6
 - a $\text{€ } 0,16 \div \text{€ } 25 \times 100\% = \text{0,64\%}$
 - b $\text{€ } 85 \div \text{€ } 0,16 = 531,25 \rightarrow$ minimaal **532** T-shirts.
 - c $\text{€ } 175 \div 532 = \text{€ } 0,33$ per T-shirt.

- 7 Door te investeren in de bouw van ziekenhuizen en scholen, is de bevolking (en dus het personeel van die bedrijven) gezonder en beter opgeleid. Dat zorgt bijvoorbeeld voor een hogere arbeidsproductiviteit bij die bedrijven.

- 8 Door samen te werken in coöperaties, hebben de boeren een sterkere positie op de markt. Zij kunnen hogere prijzen eisen voor hun producten dan wanneer ze als kleine boer in hun eentje onderhandelen.

- 9 De fairtrade minimumprijs is bedoeld om **kosten te dekken**. Met de fairtrade premie kunnen boeren **investeren**. Een fairtrade boer beslist **samen met andere boeren** wat er met de winst gebeurt.

- 10 Door fairtrade producten te kopen weet je als consument dat je boeren in ontwikkelingslanden steunt. Dat geeft een goed gevoel.

Samenvatting

8.1 Verschillen in welvaart

Ontwikkelingslanden hebben meestal een laag **inkomen.per.hoofd** van de bevolking. Je berekent dit door het **nationaal** inkomen te delen door het aantal **inwoners** van een land. De inkomensverdeling is er vaak **ongelijk**.

In arme landen is veel **informele** productie door zelfvoorziening en zwart werk.

Ontwikkelingslanden zitten vaak in een **vicious** cirkel, waarbij de oorzaak van het ene probleem een gevolg is van een ander probleem. Daardoor komen ze moeilijk uit de armoede.

8.2 Wat is een ontwikkelingsland?

Kenmerken van ontwikkelingslanden zijn onder andere veel werkloosheid en ondervoeding. Ook is er vaak een **snelle** bevolkingsgroei en komt er veel **analfabetisme** voor, want veel mensen kunnen niet lezen en schrijven. Ontwikkelingslanden met een **monocultuur** zijn voor hun export afhankelijk van één of enkele producten. De landbouwproducten die ze exporteren, hebben vaak een lage **toegevoegde** waarde. Een andere oorzaak van de economische achterstand is een slechte **infrastructuur**, waardoor vervoer en communicatie moeilijk verlopen.

Deze landen hebben ook hoge **schulden** waardoor ze veel rente moeten betalen.

Voor veel ontwikkelingslanden is de **ruilvoet** slecht. Ze moeten relatief veel goedkope producten exporteren om dure producten te kunnen importeren.

8.3 Hoe boekt een land vooruitgang?

Aan een land dat getroffen wordt door bijvoorbeeld een natuurramp of oorlog, geven we **noodhulp**. De samenwerking tussen rijke landen en arme landen noem je **ontwikkelings**samenwerking. Arme landen kunnen op termijn weer economisch zelfstandig worden door **structurele** hulp. Als een land voorwaarden aan de hulp stelt, spreek je van **gebonden** hulp. Kleine ondernemers kunnen met een **microkrediet** een klein bedrag lenen. Het IMF en de **Wereld**bank verstrekken grote leningen aan ontwikkelingslanden. Om prijsschommelingen tegen te gaan, sluiten landen **grondstoffen**overeenkomsten af. Daarbij kan een ontwikkelingsland **buffervoorraden** aanleggen zodat de prijzen stabiel blijven.

8.4 Hoe dragen we ons steentje bij?

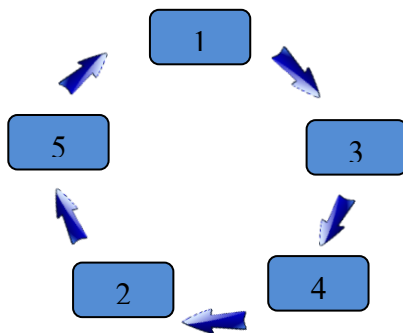
Er zijn organisaties waarin landen internationaal samenwerken om de armoede te bestrijden. Eén daarvan is de **Verenigde Naties** (VN). Nederland combineert hulp steeds vaker met handel, bijvoorbeeld door **subsidie** te geven aan Nederlandse bedrijven die in een ontwikkelingsland investeren. Door **maatschappelijk verantwoord** te ondernemen, dragen bedrijven bij aan betere arbeidsomstandigheden in arme landen. Als consument kun je voor **fairtrade**producten kiezen, zodat boeren in arme landen een eerlijke prijs voor hun producten krijgen.

Herhalingsopdrachten

Paragraaf 8.1 Verschillen in welvaart

- 1 $\$ 4.500.000.000 \div 5.360.000 = \$ 840$
- 2 *Bijvoorbeeld,*
 - In Qatar zijn de prijzen hoger dan in Oostenrijk
 - In Oostenrijk is meer informele productie, zoals zelfvoorziening
 - In Oostenrijk is er meer aanwezigheid en een betere kwaliteit van collectieve voorzieningen dan In Qatar.
- 3 Bij Lorenzcurve A is de inkomensverdeling ongelijker dan bij Lorenzcurve B.
 Lorenzcurve A kan geen ontwikkelingsland zijn.
 Bij Lorenzcurve B verdient de armste 20% van de mensen ongeveer 2,5% van het nationaal inkomen.

4

Herhalingsopdrachten

Paragraaf 8.2 Wat is een ontwikkelingsland?

- 5 *Bijvoorbeeld:*
 - een ongelijke inkomensverdeling
 - veel werkloosheid
 - ondervoeding
 - snelle bevolkingsgroei
 - veel analfabetisme (een deel van de bevolking kan niet lezen en schrijven)
 - beperkte technische ontwikkeling
 - een eenzijdige economische structuur.
- 6 Land Q. Een kenmerk van een ontwikkelingsland is het relatief hoge aandeel van de landbouw / primaire sector in de productiesectoren.
- 7 Met een monocultuur is een land voor de exportinkomsten afhankelijk van een of enkele (landbouw)producten.
- 8 $(\text{€ } 0,04 + \text{€ } 0,06) \div \text{€ } 1,80 \times 100\% = \text{€ } 0,10 \div \text{€ } 1,80 \times 100\% = 5,6\%$
- 9 a *Bijvoorbeeld:*

- Gebrek aan goed onderwijs en daardoor beperkte technische kennis.
- Grote schulden en hoge rentelasten.
- De protectiemaatregelen die rijke westerse landen nemen ten koste van ontwikkelingslanden.
- Conflicten, zoals burgeroorlogen, en natuurrampen.
- Regeringen die corrupt zijn of een dictatuur.

b Door de snelle bevolkingsgroei is er onvoldoende voedsel beschikbaar om alle monden te voeden.

10 a $(\$ 0,80 - \$ 0,50) \div \$ 0,50 \times 100\% = 60\%$

b Katoen is voor Burkina Faso een exportproduct. Als de prijs daarvan stijgt, terwijl de importprijzen gelijk blijven, verbetert de ruilvoet voor Burkina Faso.

Herhalingsopdrachten

Paragraaf 8.3 Hoe boekt een land vooruitgang?

11 Noodhulp. De hulp bestaat uit middelen die mensen nodig hebben om te kunnen overleven.

12 Er is dan sprake van **gebonden hulp**.

13 Bij IDA hoeft een ontwikkelingsland minder rente te betalen dan bij de Wereldbank, dus houdt het meer geld over om te investeren.

14 Grondstoffenovereenkomst → **3** → **1** → **2** → stabiele inkomsten

Herhalingsopdrachten

Paragraaf 8.4 Hoe dragen we ons steentje bij?

15 a *Bijvoorbeeld:*

- de Verenigde Naties (VN)
- de Wereldbank
- het Internationaal Monetair Fonds (IMF)

b *Bijvoorbeeld:*

- Cordaid
- Oxfam Novib
- Edukans

16 Zweden voldoet ruimschoots aan de afspraak.
 $\$ 5,2 \text{ miljard} \div \$ 540 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{0,96\%}$.

17 a Door investeringen ontstaat er werkgelegenheid, zodat meer mensen er een inkomen kunnen verdienen.

b Op langere termijn komt er meer welvaart in de ontwikkelingslanden. Daardoor kan zo'n land meer uit Nederland importeren. Dat levert ons land meer inkomsten op.

18 a In ontwikkelingslanden is de productie vooral **arbeidsintensief**.

b Philips kan bijvoorbeeld investeren in onderwijs.

19 a Nee, want fairtradeboeren werken samen in een coöperatie. Daarin moeten zij samen beslissen wat ze met de premie doen.

b *Bijvoorbeeld:*

- in onderwijs / scholing voor de boeren zelf
- in onderwijs voor de lokale gemeenschap
- in betere gezondheidszorg
- in betere (landbouw)machines

Plusopdrachten**Paragraaf 8.1 Verschillen in welvaart**

- 1 $\text{€ } 22,6 \times 1.000 \text{ miljard} = \text{€ } 22.600 \text{ miljard}$
 $\text{€ } 22.600 \text{ miljard} \div 1,4 \text{ miljard} = \text{\$ } \mathbf{16.143}$
- 2 De armste 10% van de bevolking = $0,1 \times 6.800.000 = 680.000$ mensen.
 $680.000 \times \$ 500 = \$ 340.000.000$ totaal inkomen armste 10%.
 $\$ 340 \text{ miljoen} \div \$ 13.500 \text{ miljoen} \times 100\% = \mathbf{2,5\%}$
- 3 progressieve belasting op inkomen afschaffen
 progressieve belasting op inkomen invoeren
 vennootschapsbelasting verhogen
 vennootschapsbelasting verlagen
- 4 *Bijvoorbeeld:* Leren hoe ze beter voedsel kunnen produceren of landbouwmachines geven waarmee dat kan. Met voldoende en beter voedsel zijn mensen minder vaak ziek en sterker. Ze kunnen dan meer werken en daarmee een inkomen verdienen.

Plusopdrachten**Paragraaf 7.2 Wat is een ontwikkelingsland?**

- 5 Bijdrage landbouw aan het nationaal inkomen: $0,28 \times \$ 9.155 \text{ miljard} = \$ 2.563,4 \text{ miljard}$
 $\text{miljard} = \$ 2.563.400.000.000$
Aantal mensen dat werkt in de landbouw: $0,47 \times 522.000.000 = 245.340.000$.
Bijdrage per werknemer in de landbouw aan het nationaal inkomen:
 $\$ 2.563.400.000.000 \div 245.340.000 = \text{\$ } \mathbf{10.448}$
- 6 $0,85 \times \text{€ } 65 \text{ miljard} = \$ 55.250.000.000$ olie-export
De olieprijs daalde van \$ 70 naar \$ 35 dus met 50%.
De exportinkomsten uit olie daalden met $0,5 \times \$ 55.250.000.000 = \$ 27.625.000.000$
- 7 Door corruptie komt het geld niet terecht waarvoor het bestemd is, maar verdwijnt het in de zakken van bijvoorbeeld corrupte politici en ambtenaren.
- 8 **a** indexcijfer exportproduct = $100 - 10 = 90$
indexcijfer importproduct = $100 + 20 = 120$
De nieuwe ruilvoetindex is $90 \div 120 \times 100 = \mathbf{75}$
b De ruilvoet is verslechterd met $100\% - 75\% = \mathbf{25\%}$.

Plusopdrachten**Paragraaf 8.3 Hoe boekt een land vooruitgang?**

- 9 a** Een natuurramp kan ook in een rijk land plaatsvinden. Ook dan kan noodhulp noodzakelijk zijn.
- b** Met noodhulp kunnen mensen in hun basisbehoeften voorzien. Dat is nodig om in ieder geval te kunnen eten en drinken en gezond te zijn. Mensen zijn dan in staat om te werken en een inkomen te verdienen. Dat zorgt voor economische vooruitgang in een land.
- 10 a** Het hangt ervan af waar de leningen voor gebruikt worden, bijvoorbeeld:
- Het is wel structurele hulp als de lening wordt gebruikt voor investeringen, scholing of betere gezondheidszorg, want daarmee kan het land zich economisch ontwikkelen.
 - Het is geen structurele hulp als het geld opgaat aan voedsel, want daarmee wordt de economie van het land niet opgebouwd.
- b** Als de schulden worden kwijtgescholden, houden de ontwikkelingslanden meer geld over. Daarmee kunnen ze meer producten importeren uit het land dat de schuld heeft kwijtgescholden.
- 11** Doordat er rente moet worden betaald, leren de ondernemers economisch te handelen.
- Doordat er rente moet worden betaald, maken de ontvangers van het microkrediet eerder winst.
 - Doordat er rente moet worden betaald, sluiten minder ondernemers zo'n krediet af.
- 12** Door meer vrijhandel krijgen bedrijven uit ontwikkelingslanden concurrentie uit andere landen. Als die hun producten goedkoper aanbieden, leidt dat tot minder exportinkomsten voor ontwikkelingslanden.

Plusopdrachten**Paragraaf 8.4 Hoe dragen we ons steentje bij?**

- 13** Het nationaal inkomen stijgt naar verhouding minder dan de uitgaven aan ontwikkelingshulp.
- Het nationaal inkomen stijgt naar verhouding meer dan de uitgaven aan ontwikkelingshulp.
- Het nationaal inkomen stijgt naar verhouding evenveel als de uitgaven aan ontwikkelingshulp.
- 14** *Bijvoorbeeld:*
- Ja. Nederland is één van de rijkste landen ter wereld. Wij kunnen best een klein stukje van onze welvaart opgeven als dat ten goede komt van de armste landen.
 - Nee. In Nederland is er ook nog armoede en zijn er bijvoorbeeld nog mensen afhankelijk van de voedselbank zijn. Eerst moeten we die problemen oplossen voordat er meer geld naar arme landen gaat.
- 15** Het is voor de bedrijven in Mali aantrekkelijker om naar het buitenland te exporteren, want daar verdienen ze geld mee. De bevolking heeft te weinig geld om het aan het

voedsel uit te geven dat de bedrijven produceren.

- 16** Door invoering van het minimumloon stegen de loonkosten voor kledingfabrieken. Daardoor verslechterde de internationale concurrentiepositie van Bangladesh. Sommige kledingfabrieken vertrokken daardoor uit Bangladesh (naar een land met lagere lonen).
- 17** Minimumprijs cacao → ~~4~~ → ~~2~~ → ~~1~~ → ~~3~~

Rekenen*Inkomen per hoofd van de bevolking*

- 1** \$ 212 miljard = \$ 212.000 miljoen
 \$ 212.000 miljoen ÷ 33,6 miljoen = **\$ 6.310**
 of:
 \$ 212.000.000.000 ÷ 33.600.000 = **\$ 6.310**
- 2 a** € 4.100 miljard = € 4.100.000 miljoen
 € 4.100.000 miljoen ÷ 79,9 miljoen = **€ 51.314**
 of:
 € 4.100.000.000.000 ÷ 79.900.000 = **€ 51.314**
- b** € 42,5 miljard = € 42.500 miljoen
 € 42.500 miljoen ÷ 20,1 miljoen = **€ 2.114**
 of:
 € 42.500.000.000 ÷ 20.100.000 = **€ 2.114**
- c** € 51.314 ÷ € 2.114 = **24,3** keer zo veel
- 3 a** 10% van de bevolking = 0,1 × 25.000.000 = 2.500.000 inwoners
 Rijkste 10%:
 0,35 × € 474.000.000.000 = € 165.900.000.000
 € 165.900.000.000 ÷ 2.500.000 = **€ 66.360** per inwoner.
- b** Armste 10%:
 0,07 × € 474.000.000.000 = € 33.180.000.000
 € 33.180.000.000 ÷ 2.500.000 = **€ 13.272** per inwoner.
 of:
 7% = 1/5 deel van 35%
 € 66.360 ÷ 5 = € 13.272 per inwoner.
- 4** De rijkste 20% verdient 100% – 40% = 60% van het nationaal inkomen
 0,6 × \$ 335.000.000.000 = \$ 201.000.000.000
 0,2 × 21.000.000 = 4.200.000 inwoners
 \$ 201.000.000.000 ÷ 4.200.000 = **\$ 47.857**

Grote en kleine leningen

- 5 a** De rente is 0,014 × € 600 miljoen = **€ 8,4 miljoen**
b De aflossing is € 25 miljoen – € 8,4 miljoen = **€ 16,6 miljoen**
- 6 a** \$ 106 miljard = \$ 106.000 miljoen
 \$ 106.000 miljoen ÷ 72 = **€ 1.472 miljoen**
 of:
 € 106.000.000.000 ÷ 72 = € 1.472.222.222 → **€ 1.472 miljoen**
- b** Overheidsschuld Angola: 0,6 × € 200 miljard = € 120 miljard
 € 19 miljard ÷ € 120 miljard × 100% = **15,8%**
- 7 a** 0,8 × € 850 miljoen = **€ 680 miljoen** of **€ 680.000.000**
b € 680.000.000 ÷ 250 = **2.720.000** microkredieten

c Microkrediet:

Rente in 2 jaar is $0,06 \times \text{€ } 350 \times 2 = \text{€ } 42$

Bank:

Rente in 2 jaar is $0,15 \times \text{€ } 350 \times 2 = \text{€ } 105$

Besparing met microkrediet is $\text{€ } 105 - \text{€ } 42 = \text{€ } 63$.

Of:

$15\% - 6\% = 9\%$

$0,09 \times \text{€ } 350 \times 2 = \text{€ } 63$

8 a $\text{€ } 25 \div \text{€ } 0,50 = 50$ weken

b $50 \times \text{€ } 0,05 = \text{€ } 2,50$ kredietkosten

Ontwikkelingssamenwerking

9 a $\text{€ } 15,2 \text{ miljoen} \div 17,4 \text{ miljoen} = \text{€ } 0,87$

b 2 jaar = $2 \times 52 = 104$ weken

$\text{€ } 15.200.000 \div 104 = \text{€ } 146.154$ per week

10 a België: $\$ 3.900 \text{ miljoen} \div 11,8 \text{ miljoen} = \$ 330,51$

VS: $\$ 33.000 \text{ miljoen} \div 335 \text{ miljoen} = \$ 98,51$

Zweden: $\$ 5.200 \text{ miljoen} \div 10,3 \text{ miljoen} = \$ 504,85$

→ Zweden geeft het hoogste bedrag per inwoner.

b België: $\$ 3,9 \text{ miljard} \div \$ 595 \text{ miljard} \times 100\% = 0,66\%$

VS: $\$ 33 \text{ miljard} \div \$ 20.500 \text{ miljard} \times 100\% = 0,16\%$

Zweden: $\$ 5,2 \text{ miljard} \div \$ 550 \text{ miljard} \times 100\% = 0,95\%$

→ Zweden geeft het hoogste percentage van het nationaal inkomen.

11 $\text{€ } 1,2 \text{ miljard} \times \text{€ } 0,60 = \text{€ } 0,72 \text{ miljard}$ of **€ 720 miljoen**

Rekenen allerlei

12 dezelfde hoeveelheid

1,5 keer zo veel

2 keer zo veel

2,5 keer zo veel

13 a $98.000 \div 1.000 = 98$ ton

$98 \times (\$ 2.400 + \$ 240) = 98 \times \$ 2.640 = \$ 258.720$

b $\$ 258.720 \div 40 = \$ 6.468$ omzet per jaar

Examentraining

- 1** Het nominale nationaal inkomen stijgt, terwijl er in die periode inflatie is (prijsstijgingen zijn). Daardoor is de reële stijging van het nationaal inkomen lager.
- 2** Ja, het armste deel van de bevolking heeft geprofiteerd van de economische groei, want het percentage inwoners dat onder de armoedegrens leeft, is gedaald.
Opmerking: in het antwoord moet de verhouding / het percentage worden genoemd.
- 3** 1 → 3 → 2 → 4 → 5
- 4** 1 → 2 → 3 → 4 → 5
- 5** Door het verlagen van invoerrechten op Indonesische producten worden deze goedkoper en dit bevordert de internationale handel van de EU met Indonesië.
- 6** *Bijvoorbeeld (twee van de volgende):*
- veel werkloosheid
 - ondervoeding
 - snelle bevolkingsgroei
 - veel analfabetisme
 - beperkte technische kennis
 - een eenzijdige economische structuur (afhankelijkheid van één productiesector)
- 7** *Bijvoorbeeld:*
- het prijspeil in Nederland is hoger.
 - De bijdrage aan het nationaal inkomen vanuit de informele sector in India is hoger.
 - De mate van zelfvoorziening in India is hoger.
- 8** lagere loonkosten → 2 → 3 → 4 → stijging van de afzet
- 9** *Bijvoorbeeld:*
- De infrastructuur in stedelijke gebieden is beter ontwikkeld.
 - Het opleidingsniveau in stedelijke gebieden is hoger.
 - Er is een groter aanbod van arbeidskrachten in stedelijke gebieden.
- 10** De inkomens zijn in Zuid-Afrika in verhouding zeer (1) **ongelijkmatig** verdeeld. Dit is één van de kenmerken van een (2) **ontwikkelingsland**.
- 11** verschil in prijs: \$ 53.916 – \$ 26.749 = \$ 27.167
extra opbrengst: \$ 27.167 × 125.000 kilogram = **\$ 3.395.875.000**
- 12** De kosten van het recyclen van gebruikt platina worden lager.
 De wereldmarktprijs van palladium wordt hoger.
 Er is sprake van een wereldwijde economische crisis.
 Er worden nieuwe platinamijnen geopend.
- 13** Investeren in onderwijs is investeren in de kwaliteit van de productiefactor (1) **arbeid**. Hierdoor zullen de werknemers (2) **meer** productief worden en (3) **betere** producten kunnen produceren.